

1872 Hegrasbygg frøs i hjel på prærien

Han hadde tatt seg en tur innenfor åsene i Forradalen i Hegra denne noe kjølige vinterdagen i 1865. Det var ikke så mye en fikk gjort på denne årstiden, så når været bød seg var det om å gjøre å sørge for litt *matauk*. Han hadde slått seg ned på en av sine vante fiskeplasser, en plass som normalt lå litt skjermet og tillot at en var litt statisk. Rundt en større bergknaus var han i skjul for den verste vinden. Av erfaring hadde han med noe papir som han stod på. "*Det er utrolig hvordan papir isolerer og tar vekk den verste kulden underfra*", tenkte han litt halvhøyt, vel vitende om at det var om å gjøre å holde seg varm på beina. Likevel merket han en tildragende sno, som svei i ansiktet og kjølte ham raskt ned. Han forsøkte å glemme kulda, der han omsider hadde fått hull på isen og optimistisk lot snøret synke. Han lot tankene gå tilbake til det som hadde opptatt ham og familien hele vinteren, nemlig avgjørelsen om å reise til Amerika. Ola Larson Grønseth var 40 år, allerede en gammel mann på et vis, gift for tre år siden med den 12 år yngre Mali Rollaugsdatter fra Nordre Kristlok. De hadde to døtre: Lisbeth på tre og Gjertrud på to år. Ola følte nok at han hadde vært litt sent ute familiemessig.

Hele vinteren hadde det blitt snakket mye om å reise til Amerika. Flere av hans slektninger var fast bestemte på å forlate Hegra. Det var harde tider for den som ikke hadde odelsrett eller andre jordnære muligheter. Flere hadde forlatt Stjørdalen, blant annet broren Ivar i 1858 - og amerikabrevene fortalte sitt. Mange lot seg friste, andre vegret seg. Rundt juletider hadde mange vært samlet, diskutert, analysert, for og imot. Flere og flere holdt likevel igjen. De visste at det var krig i Amerika. Rykter tilsa også at det hadde vært stor uro blant indianerne i

de norske bosetningene. Flere hadde blitt drept. Ola og Mali kom i tvil. De ville se det litt an. I alle fall var det uaktuelt å dra så lenge det var borgerkrig. Overivrige agenter for rederiene brydde seg ikke om det, og fortalte at krigen snart var over - "neste uke", sa de. Uansett var det for sent å dra nå til våren. Skulle de dra måtte de minst ha ett år på seg. Det var mye å ordne - tidligst kunne de komme avsted neste vår - i 1866. Men ungdommen Rollaug, bror til Mali, hadde bestemt seg for å reise til Amerika allerede om noen måneder.

"Uff, så kaldt", tenker Ola da en viss smerte bringer ham tilbake til nuet. Han ser rundt seg for å få et inntrykk av været, mest som underbevisstheten fortalte ham å snu seg litt rundt for fysisk og konkret å se kulden komme drivende. Ola registrerer at skyene var borte, utstrålingen økte og varmetapet ble større da naturen ikke lenger var hermetisert. Temperaturen sank ytterligere, vinden økte - og Ola begynte virkelig å fryse. "Nei, dette er ikke noe blivende sted", tenkte han - dro inn snøret og tok fatt på hjemveien. Han likte i bunn og grunn ikke vintrene, han tålte ikke kulden så godt lenger. Noen iskalde vindkast traff ham midt i fleisen. Bak i hodet føk visse tanker om at så kaldt kunne det ikke være i det forjettede landet. "Nei, det måtte bli Amerika", sa han til seg selv - vel uvitende om at han åtte år senere skulle møte sin skjebne i en kulde som ville ha gjort vinden denne vinterdagen i Forradalen om til en sydhavsbris.

Ola Larson Grønseth ble født den 2. august 1825 på Grønseth østre i Hegra. Hans foreldre var Lars Rollaugson Bjørngard (1795-1840) og Lisbeth Gunnarsdatter Fornes (1804-1899), mens Mali Rollaugsdatter Krislok var født 21. oktober 1837 på Nordre Kristlok i Hegra. Hennes foreldre var Rollaug Håkonsen Kristlok (1798-1876) og Gjertrud Olsdatter Kyllø (1801-1851). Ola og Mali giftet seg 20. juni 1861 i Hegra kirke, og fikk døtrene Lisbeth og Gjertrud. Ola og Mali emigrerte i lag med flere andre slektninger til Amerika den 25. april 1866 med skipet *Victor*. Skipet hadde 313 passasjerer, hvorav 94 barn, og et crew på 16. De slo seg ned i Zumbrota/Wanamingo i Minnesota de fire første årene. Der fikk de to barn til, Oline (f.1867) og Rollaug (f.1870). Så dro de til Swift County. Omkring 1870 ble Minnesota rammet av en rekke harde vintre, hvor både folk og buskap frøs i hjel. Når vi så vet at Midtvesten i 1873 og påfølgende somrer i tillegg ble utsatt for store gresshopperangrep, er det lett å forstå at mange nok syntes livet var bedre hjemme i Norge. Tusenvis av nordmenn var av dem som ble hardt rammet i begynnelsen av 1870-årene. Amerika hadde så vidt kommet seg etter borgerkrigen. Indianerne var delvis under kontroll. Nybyggerne var beskyttet av armeen, og folk søkte vestover igjen. Det var bokstavelig talt en folkevandring. Speidere lå foran og fant nye veier. Vogntog på vogntog rullet sakte over prærien. Ryktene tilsa enda bedre jord rundt neste sving, skjønt det var ikke mange svinger de gjorde. Landet syntes å ikke ha horisonter. Steppene var uendelige. Flere såkalte kryssinger av ødemark var en konstant fare grunnet mangel på tilgjengelig mat, for ikke å si vann. Flere familier stoppet opp midlertidig, forsøkte seg - men ga opp eller lot seg friste av rykter om enda bedre jord og land et annet sted. De var stadig på vandring inn i det

Kilde og evige snille medhjelper i Amerika, Jean Marthaler og hennes mann Allan, i kong Harald og dronning Sonjas mottakelse i Minneapolis i oktober 2011

ukjente. De var alle pionerer. De kjempet mot tiden, en ny høst og vinter ville garantert komme. Innen da måtte de ha slått leir, bygd seg et hjem, skaffet seg vinterforsyninger. Mannfolkene var stadig borte fra "hjemmet", i månedsvis på rekognosering, leiting, jakt og arbeid for å tjene en slant. I noen simple jordhytter satt kvinnfolket tilbake med fullt av småunger. Hva levde de av? Hvordan klarte de seg? Hvordan taklet de ensomheten? Somrene var varme og lunefulle. Præriebranner, gresshopper, redsel for indianerne, parasitter og kjeltringer på stadig røverferder. Og så de bitende kalde vintrene i et landskap mest uten beskyttelse.

La oss vende tilbake til hegrasbyggen, stjørdalingen og nå amerikaneren Ola Larson Grønseth, som omsider hadde slått seg ned med sin familie i Swift County, Minnesota. Vi skriver tirsdag den 13. februar 1872 og Ola (46) er ute ved Norway Lake med et oksespann bestående av fire okser. Han kom ut for uvær, mistet sannsynligvis retningen, og både han og oksene ble funnet ihjelfrosne. Hvilket ærende han var ute i, er ukjent, skjønt noen vil ha det til at han skulle hente hjem noen stokker. Ola kjente selvsagt til hvor fort snøstormene kom ute på prærien, men trolig stolte han på den ballast han hadde med hjemmefra Hegra. Han var vokst opp i en natur som han behersket. Han var herdet, tålte kulde og smerte, men prærien

Ola frøs i hjel på prærien

hadde ikke den beskyttelsen han nyttiggjorde seg i Stjørdalen. Kanskje ble han overmodig? Præriens utfordringer var noe annet enn en fisketur i kald drivende sno inne i skogdekte Forradalen. Prærien var fullstendig naken.

Kanskje glemte han også at okser ikke er hester hva gjelder å finne veien hjem igjen? Under snøstormen bestemte Mali seg for å gå ut å se etter Ola. I tradisjonsfortellingen innen familien heter det seg at Mali selv holdt på å bli et offer for kulden. Mamie Falk, som er en meget kjent American Folk Artist i Minnesota, malte bildet her med utgangspunkt i hvordan ungene opplevde stormen og hendelsen da deres far frøs i hjel. Mali satt tilbake langt ute på prærien som ung enke med fire småbarn. Det måtte ha vært knallhardt for

Bilde malt av Mamie Falk

Mali. Ola ble trolig gravlagt ved den gamle tømra kirken ved Sunburg. Mali møtte så Christopher Knudson Torseth og giftet seg med ham den 13. mars 1873. Ekteskapet var en livsforsikring. Han var enkemann og hadde kommet over fra Aure i Møre og Romsdal, med to av sine egne barn og sine foreldre. Mali og Christopher fikk fire barn. Mali døde den 1. mars 1923.

Christopher og Mali Torseth

Oline (f.1867), datter av Ola og Mali, giftet seg med Ole J. Skarpness fra Smøla. Han ble født den 20. august 1861. Foreldre var Johan Johannesson Stensones og Johanne Olsdatter Skomsø. Ole Skarpness mistet bestemor, bror og onkel på havet. I mai 1882 emigrerte Ole i lag med en kamerat fra Smøla, Jacob Roget. Disse to ungdokkene fikk seg land ved siden av hverandre i Norway Lake Community, og giftet seg med de to søstrene: Elisabeth og Oline Gronseth, altså døtrene til Mali og Ola. Ole og Jacob ble amerikanske stasborgere den 25. februar 1897. Ole og Oline Skarpness donerte litt land for bygging av kirka, hvor de begge ble ivrige medlemmer, Ole som søndagskolelærer og klokker i 25 år. Oline og Ole fikk ni barn. Denne Oline er oldemor til min kilde: Jean Wendt Marthaler fra St. Joseph, Minnesota. Det igjen betyr at Jean er tippoldebarn av Ola fra Hegra som omkom så tragisk sammen med sine okser ute på prærien.

Jean Marthaler (bak) med de tre Skarpness søstrene: Doris, Millie og Florence

Jean Marthaler er daglig leder av Kay's Kitchen, en populær restaurant i St. Joseph. Hun er gift med Allen Marthaler, økonom hos Chevrolet i St. Cloud. De har to barn: Amy, som jobber innen helsesektoren i Minneapolis og Jeff som er snekker i St. Cloud. Jean sine foreldre er Millie Skarpness Wendt og Dale Wendt (d.1993). Jean har to brødre: Dale og Jim. Hennes mor, Millie - er en av tre søstre Skarpness, hvorav den eldste er Florence på 97 år. Jean Marthaler bruker all sin fritid på slektsforskning, og har bistått mange på søken etter sine røtter. De siste årene har hun vært delaktig innen Brekke Tours (fra Grand Forks, ND) på såkalte Sogn/Voss/Valdres Heritage turer til Norge. Dette tilsier at hun har vært flere ganger i Norge, men da kun på Øst- og Vestlandet. Familiens røtter her i Stjørdalen er flere, men følgende kan nevnes: Folket på Okkelberg vestre, representert ved Marit Krislok. Hennes tippoldfar var far til Mali. Videre: Berte Sigrud Bjørngaard, hvis tippoldefar var bestefar til Ola. Gunnar Fornes sin 3 x tippoldefar er far til Lisbeth Gunnarsdatter Fornes, mor til Ola. Gudny Sætran på Myrvang er oldebarn til bror av Mali. Og så har vi Jorunn Gresseth Johansen på Sortland og hennes bror Olav i Sverige. Deres tippoldefar Petter Kristoffersen Kvål (1736-1803) var bestefar til Mali. Flere av familiemedlemmene eide og bodde på Kyllan nordre østre.

Marit Krislok

Berte Sigrud Bjørngaard

Gunnar Fornes

Gudny Sætran

Jorunn Gresseth Johansen

Det er vanskelig for oss i dag å forestille oss hvilket slit nybyggerne fra det trygge Norge utsatte seg for, hvilke farer de omga seg med. Vi ser kun for oss et oksespann på stadig vandring vestover. En time med bil i dag, er tilnærmet lik ei uke med oksespann den gangen. Og så spør vi oss: Hvordan klarte de det? Kanskje ligger svaret i overført betydning i det kjente ordtaket: "*Oksene er langsomme, men jorden er tålmodig*". Men for Ola Larson Grønset fra Hegra ble de nok vel langsomme, dessverre.